

Эдл-ахун болн культурин өслтин делгү хаалгънь

КПСС-н ЦК-н декабрьск Пленумиг цуг орн-нутгмдн элдү ик байртагъар уктдж йовх өдгä цагт цуг оln күч-көлсчирин производствени болн политическ өргмджнь, улм сäänär код-лхär седжäh теднä седкл-ухань, урмднь, омгнь йир ик.

Кесг оln промышленн предприятсь, колхозмуд болн совхозмуд джилиннь даалгъвран күцäчксн, энькр социалистическ Тöрскнаннь неринь улм туурулдж кесг оln динлврмүд шинäs бärцхäsн бäänä. Социалистическ дөр-лдän урдк кевärн улм күч авч орн-нутгар делгрдж йовна.

Эдл-ахун 1959-ч джилин төгсх цагнь өөрдäд ирв. Эн джилин эргцд ямаран төрмүд күцäsән, ямаран ик кодлмш делгрүлсән тоолдж, диглх цагмдн болчкв.

1959-ч джил — долан джилä зу-ран түрүнк джилнь болдг мөн. Ода бääх то-дигин кирцäгъär болхла ма-на социалистическ орн-нутгмдн до-ланджилä зуран түрүнк джилиннь даалгъврумудиг айта гидгär күцäsн болджана.

Мана республикин күч-көлсчир оln äмтнä цуг оln зүсн эдл-ахун халхар, промышленностин тускар болв чигн, селәнä эдл-ахун тускар болв чигн, эн джилин давен өрви негн сарин эргцд басл гүджрмг кевär кодлчхäv. Эднä иим кодлмшин нилчär республикин промышленн предприятсь джилä зурагъан болзгаснь урд 102 процент күргäд күцäчкв. Эн предприятсь арви негн сариннь зурагъасн давулдж 6 сай 500 минь-гън арслинь мөнъгнä эд-тавр гаргъв. Öдгä цагт бääх промышленн произ-водствин кемджäg ниднäk джилин иим цаглань дүнъцүлхлä 7 процент күрч өсв.

Өмн нүүрт йовцхах промышленн предприятсьин тоод Элет балгъсна промкомбинатиг, Яшалтинск, Западн, Сарпинск болн Черноземельск районн промкомбинатсиг, Сарпинск болн За-падн тосна заводсиг, Приютненск бо-лн Яшкульск типографсиг, Сарпинск электростанциг, «1-е Мая», Горькин нертä болн «Дружба» гидг артель-мүдиг заадж келх кергтä. Арви негн сара зурагъан эн предприятсь 120 — 160 процент күргдж күцäдж.

Прикаспийск загъсна комбинатин кодлачнр эн джилин ноябрь сарин 24-д загъс анъилгъна джилä зура-гъан болзгаснь урд күцäцхäv. Зура-гъасн давулдж орн-нутгтан эдн 1 сай 300 миньгън арслиньга ору орулц-хäv.

Мана республикд газрин өрин зөөр хääдж оллгъар, түүг цааранднь улм делгрүллгъär, нефть болн газ гаргъ-лгъна шин бääр олдж илджлгъär ик кодлмш кегдв, тиим кодлмш цааран-дан чигн кегдхмн.

Хальмг республикд йир оln газрт нефть болн газ илджгдсн бäänä. Ган-цхн Ик-Буурлин шидр олдсн газин гарцин шинджär болхла, тер газ, кемр промышленн кевär эдллгъинь äклхлä ганцарн Москва болн Ленин-град балгъсдиг теткдж чадхмн. Тер газрт тедү дүнъгä ик газ бäänä, тии-

гчкäд түүнä чирнь йир ик өөдän болдж тоолгдджана.

Нефть болн газ гаргългъиг цаара-нднь улм икär делгрүллгънä сонр хаалгъ мана республикин өмн секг-дджанä. Эн төр сäänär күцäгдхлä — мана республикин промышленно-сть болн эдл-аху улм өсдж өөдлхив мел лавта болджана.

Эн джилин эргцд оln äмтнä эрдм-сургууль, культур өөдлүллгъär рес-публикд бас ил тодрха, ил темдгтä кодлмш күцäгдв. Школмудин тонь, гегән-герлин халхин учрежденьсин тонь, детсадмуд, детъяслымуд, эмнл-лгънä халхин учрежденьс — эн тоот цугъарн өсдж урдк кевär делгрв.

Оln äмтнä амулнъта, джиргълтä бääлгънь улм ясрад, үмсх-зүүхнь, идх-уухнь улм элвджäd, колхозникү-дин орунь икдäд, кодлмшчирин болн үүлд цергджäh улсин джалвнь өсäd — эн тускар алдр Коммунистическ партин боли Советск правительствин килмджнь элдү гидгär кинәнär кү-цäгджähнь дакн нег лавта кевär медүлгдв. Гүүлгәнä халхин орунь бас икдв.

Эн джилин арви негн сарин эргцд республикд хулдгдсн болн хулддж авдсн эд-таврмудин үннь 554 сай арслинь күрв. Зурагъар темдгäгдджä-снäsн 27 сай арслинь үлү болдж гарв.

Болв зуг промышленн боли гүүл-гәнä халхин предприятсьин кодлмшт дуту-дунд йовдамуд уга гидж келдж болнго. Делгү гүртм тоогъарнь гар-гъгдх продукцинь зурагъан респу-бликин 15 предприятсь күцäдж чадсн уга, тер учарар государствд 3 сай 300 миньгън арслинь мөнъгнä про-дукц дутугъар өггдв. Яшалтинск загъсна завод, «Чолун Хамур» гидг карьер, гуйр буудан керг-төрнн упра-влень, Приозери района «Прогресс», Каспийск района «Туг», Яшалтинск района «8-е марта», Сарпинск рай-она «Семилетка» — иим артельмүд, нань чигн предприятсь арви негн сара зурагъан йир ик дутугъар кү-цäцхäv.

Эндр Хальмг республикин Деед Со-ветин хойрдгч хуралтин дөрвдгч сес-сий хурагдджана. Эн сессий деер күүндгдх төрнь: «1960-ч джилд Ха-льмг республикин оln äмтнä эдл-ахун делгрлтин государственн зуран туск» төр.

1960-ч джил — долан джилä ал-др зуран хойрдгч джилнь. Эн, иргч джилин эргцд күцäгдх кодлмшин агъугъинь тоолхла, Хальмг респу-бликин промышленность, оlna эдл-аху, экономик болн культурнь цаа-рандан улм делгрдж, улм күч авч өсхнь ил медгдджанä.

Зуг тер гүджрмг ик чинртä төрмү-диг сäänär күцäхин эркд урдк кевä-рн социалистическ дөрлдäg улм өр-гär делгрүлдж, партийн болн советск организаце оln äмтиг сäänär хамцу-лдж, оln äмтнä күчтä урмдинь, күч-тä омгинь элдү гүджрмг төрмүд кү-цäлгънд сäänär залдж, түүг сäänär гардцхах зөвтä.